

УДК 349.6

І. В. Кирєєва**ПУБЛІЧНІ ІНТЕРЕСИ У СТАЛОМУ ЕКОЛОГІЧНО
ЗБАЛАНСОВАНОМУ ПРИРОДОКОРИСТУВАННІ**

Розглянуто стале екологічно збалансоване використання природних об'єктів як один з елементів сталого економічного та соціального розвитку держави. Проаналізовано публічні екологічні інтереси у сталому екологічно збалансованому використанні природних об'єктів, що виявляються в забезпеченні сталості самого використання природних об'єктів. Установлено, що сталість використання природних об'єктів, у тому числі екологічна збалансованість як невід'ємна ознака сталості, є основним принципом використання природних об'єктів, що забезпечує як публічні екологічні інтереси, так і інтереси кожного окремого суб'єкта використання природних об'єктів стосовно непорушності його законного права.

Конституція України у ст. 13 закріплює право кожного громадянина користуватися об'єктами права власності Українського народу. Таке право є гарантованим і нормою ст. 3 Основного Закону, відповідно до якої права та свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави. Це ставить перед поресурсовим законодавством вимоги щодо реалізації цього права та викликає потребу належного правового забезпечення сталого екологічно збалансованого використання природних ресурсів.

Проблема визначення сталого екологічно збалансованого природокористування не знайшла широкого обговорення в наукових працях. Деякі дослідження, зокрема Попова В. К. [1]., Кряжнова Л. В. [2]. та ін., стосувалися публічних екологічних інтересів, проте стале екологічно збалансоване природокористування крізь призму цих інтересів не було розглянуто.

Метою статті є висвітлення значення належного правового закріплення сталого екологічно збалансованого природокористування для забезпечення публічних екологічних інтересів та попередження необґрунтованого, неправомірного припинення цього права.

Більшість з основних природоресурсних законів України – такі, як Земельний кодекс України [3], Водний кодекс України [4], Кодекс України про надра [5], Закон України «Про тваринний світ» [6], Закон України «Про рослинний світ» [7], Закон України «Про природно-заповідний фонд України» [8] – практично прямо не називають сталість та екологічну збалансованість як основу використання відповідних природних ресурсів.

Певним винятком із цього переліку законів є Лісовий кодекс України [9], що у ст. 2 надає таке визначення: «Лісові відноси-

© Кирєєва І. В., 2011

ни – суспільні відносини, які стосуються володіння, користування та розпоряджання лісами і спрямовуються на забезпечення охорони, відтворення та сталого використання лісових ресурсів з урахуванням екологічних, економічних, соціальних та інших інтересів суспільства». У подальших нормах Лісового кодексу України засади сталого розвитку використання лісових ресурсів відображені в організації лісового господарства (ст. 34) і таких його складових, як лісовпорядкування (ст. 48), моніторинг лісів (ст. 55), лісова сертифікація (ст. 56) тощо.

Екологічно збалансоване використання природних ресурсів має покладати на користувачів низку обов'язків. Так, у п. 1 ч. 2 ст. 19 Лісового кодексу України з метою забезпечення принципів сталого розвитку на постійних лісокористувачів покладені обов'язки забезпечувати охорону, захист, відтворення, підвищення продуктивності лісових насаджень, посилення їх корисних властивостей, підвищення родючості ґрунтів, вживати інших заходів відповідно до законодавства.

У преамбулі Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища» зазначається, що охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини – невід'ємна умова сталого економічного та соціального розвитку України [10]. Ця норма фактично розкриває три основні умови сталого економічного та соціального розвитку держави. Чи можна вважати ці три умови: охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини – основою сталого екологічно збалансованого використання природних ресурсів? Вбачається, що досягнення сталого економічного та соціального розвитку держави неможливе без забезпечення екологічно збалансованого використання природних ресурсів.

Таким чином, можна говорити про те, що сталість використання природних об'єктів підтримує публічні екологічні інтереси. Як зазначається в літературі, публічні інтереси – це суспільні інтереси, визнані державою та врегульовані (забезпечені) правом. Необхідно, щоб, з одного боку, визнавалося і захищалося право кожного, а з іншого, – визнавалися і захищалися права всіх, усього суспільства [2, с. 92]. Забезпечення сталого екологічно збалансованого використання природних об'єктів якраз враховує право кожного окремого суб'єкта використання природних об'єктів – з одного боку, а з іншого боку, – права всіх, усього суспільства в цілому в дотриманні публічних екологічних інтересів. Екологічні інтереси визначаються як об'єктивно існуючі особливого роду відношення соціальних суб'єктів до екологічних потреб, інших екологічних умов життя, що

дозволяє забезпечити їм нормальну життєдіяльність і екологічну рівновагу в навколишньому природному середовищі [1, с. 122]. Нормальна життєдіяльність суб'єктів неможлива без використання природних ресурсів на різноманітних правових формах всіма суб'єктами права. Цей процес виявляється у поступовому розвитку права приватної власності на природні об'єкти, у розширенні використання приватних природних об'єктів, а також тих природних об'єктів, які перебувають у державній та комунальній власності.

Публічні екологічні інтереси у сталому екологічно збалансованому використанні природних об'єктів виявляються в забезпеченні сталості самого використання природних об'єктів. Згідно з тлумачним словником категорія «сталій» – «який не змінюється, зберігає той самий склад, розмір, однакову форму і т. ін., розрахований на довгий час, призначений для тривалого функціонування, який протягом тривалого часу не змінюється» [11, с. 1187]. Тобто стале екологічно збалансоване природокористування, з одного боку, пов'язане з забезпеченням придатності природних ресурсів до їх подальшого використання за цільовим призначенням, а з іншого боку, – з гарантуванням кожному суб'єкту, який здійснює використання природних об'єктів, на законних підставах непорушність цього використання свавільними діями інших осіб. Припинення прав суб'єктів щодо використання природних об'єктів має відбуватися згідно з принципом їх гарантованості та відповідності нормам Конституції.

Узагальнені формулювання обставин, що визначають припинення права власності на природні об'єкти (підстави припинення права власності) як однієї з правових форм використання природних об'єктів, на відміну від припинення права використання природних об'єктів визначаються лише законами України. Це можна вважати цілком обґрунтованим, оскільки відповідно до п. 5 ст. 92 Конституції України виключно законами України визначаються засади використання природних ресурсів, а п. 7 цієї ж статті передбачено правовий режим власності, який також повинен визначатися виключно законами України.

Припинення права природокористування, на відміну від, наприклад, права приватної власності на природні об'єкти, регламентується різними за своєю юридичною силою нормативно-правовими актами. Зокрема, підстави припинення права надрокористування передбачені не лише основним спеціальним законом у цій сфері – Кодексом України про надра, але й Постановою Кабінету Міністрів України від 23 червня 2010 р. № 596 «Про затвердження Порядку надання у 2010 році спеціальних дозволів на користування надрами» [12]. Деякі з підстав

припинення права надрокористування, передбачених цим Порядком, співпадають з тими, що передбачені Кодексом про надра, деякі – ні. Зокрема, п. 25 названої Постанови передбачає низку підстав анулювання спеціального дозволу на користування надрами, які не співпадають з переліком підстав припинення права користування надрами, передбаченим ст. 26 Кодексу України про надра: відмова надрокористувача від права користування; встановлення обвинувальним вироком або рішенням суду факту подачі надрокористувачем підробних документів; визнання аукціону або конкурсу, за результатами якого був наданий дозвіл, недійсним; визнання дозволу недійсним у судовому порядку; невжиття надрокористувачем заходів для усунення причин зупинення дії дозволу в установлені строки; припинення робіт, передбачених дозволем, більш як на два роки, а в разі, коли дозвіл надано на користування нафтогазовими надрами, – більш як на 180 днів.

У зв'язку з цим варто зазначити, що засади використання природних ресурсів – це вочевидь основні правові вимоги, що регламентують виникнення, здійснення та припинення використання природних ресурсів на певних правах. Суб'єктивні права щодо природних об'єктів у процесі своєї реалізації проходять три основні етапи: виникнення, безпосередньо реалізація та припинення. Підстави припинення прав щодо природних об'єктів можна вважати засадами останнього з трьох етапів реалізації цих прав. Таким чином, можна зазначити, що підстави припинення прав щодо природних об'єктів являють собою елементи засад використання природних об'єктів. Отже, відповідно до ст. 92 Конституції України вони мають бути врегульовані виключно законами України.

Таким чином, з одного боку, при сталому екологічно збалансованому використанні природних ресурсів враховується право кожного окремого суб'єкта використання природних об'єктів на сталість такого права, його припинення може відбуватися виключно за підстав та в порядку, передбаченому чинним законодавством. З іншого боку, при такому природокористуванні забезпечується й низка передбачених Основним Законом України прав, що стосуються всього суспільства в цілому. Насамперед, це передбачене ст. 50 право кожного на безпечне для життя та здоров'я довкілля, право кожного громадянина користуватися природними об'єктами права власності народу відповідно до закону (ст. 13 Конституції України).

Можна зробити висновок, що сталість використання природних об'єктів, у тому числі екологічна збалансованість як невід'ємна ознака сталості, є основним принципом використання природних ресурсів, що забезпечує:

– по-перше, публічні екологічні інтереси – шляхом покладення на всіх суб'єктів природокористування низки прав та обов'язків стосовно охорони, захисту, забезпечення екологічної безпеки, раціонального використання, відтворення, підвищення продуктивності конкретних природних об'єктів та навколишнього природного середовища в цілому з метою забезпечення їх подальшого використання за цільовим призначенням;

– по-друге, інтереси кожного окремого суб'єкта використання природних об'єктів стосовно непорушності його законного права, припинення якого має бути можливим лише за підстав, передбачених актами вищої юридичної сили – законами України.

Стале екологічно збалансоване використання природних ресурсів вочевидь є складною категорією, елементи якої знаходять свій прояв у правах та обов'язках суб'єктів відповідних відносин, що потребує більш детального дослідження.

Список літератури: 1. Попов В. К. К вопросу о правовых формах реализации экологических интересов / В. К. Попов // О развитии природноресурсового права и методология его преподавания : материалы науч.-практ. конф. – М., 1991. – С. 122–128. 2. Кряжнов Л. В. Публичный интерес: понятие, виды и защита / Л. В. Кряжнов // Государство и право. – 1999. – № 10. – С. 91–99. 3. Земельний кодекс України від 25 жовт. 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 3. – Ст. 27. 4. Водний кодекс України від 4 черв. 1995р. // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 24. – Ст. 189. 5. Кодекс України про надра від 27 лип. 1994 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 36. – С. 340. 6. Про тваринний світ : закон України від 13 груд. 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 14. – Ст. 97. 7. Про рослинний світ : закон України від 9 квіт. 1999 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 22–23. – Ст. 198. 8. Про природно-заповідний фонд : закон України від 16 черв. 1992 р. № 2456-ХІІ // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 34. – Ст. 502. 9. Лісовий кодекс України від 8 лют. 2006 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 21. – Ст. 170. 10. Про охорону навколишнього природного середовища : закон України від 26 черв. 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 41. – Ст. 546. 11. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. ; Ірпін. : Перун, 2001. – 1440 с. 12. Про затвердження Порядку надання у 2010 році спеціальних дозволів на користування надрами : постанова Кабінету Міністрів України від 23 черв. 2010 р. № 596 // Офіційний вісник України. – 2010. – № 54. – Ст. 1815.

Надійшла до редакції 26.05.2011

Рассмотрено стабільное екологічески сбалансированное использования природных объектов в качестве одного из элементов стабільного экономического и политического развития государства. Проанализированы публичные екологіческие интересы в постоянном екологічески сбалансированном использовании природных объектов, которые проявляются в обеспечении стабільности самого использования природных объектов. Установлено, что стабільность использования природных объектов, в том числе екологіческая

сбалансированность как неотъемлемый признак стабильности, является основным принципом использования природных объектов, который обеспечивает как публичные экологические интересы, так и интересы каждого отдельного субъекта использования природных объектов относительно сохранности его законного права.

Stable ecologically balanced use of natural objects as one of the elements of sustainable economic and political development of the state is considered. Public environmental interests in a sustainable environmentally balanced use of natural objects, which are manifested in the ensuring the stability of the sustainability of natural objects, are analyzed. It is established that the stability of natural objects' use, including ecological balance as an essential attribute of stability is the main principle of using natural objects, which provides both public environmental interests and the interests of each individual subject of natural objects' use concerning to the inviolability of its legal right.